

Natalia STANCU

Altceva decât Spania căpșunurilor

Am descoperit dramaturgia lui Egressy Zoltán și piesa sa **Portugalia** datorită creației lui Victor Ioan Frunză de la Baia Mare. Spectacol pe care nu l-am văzut la sediu, ci în deplasare, la Festivalul de la Brăila.

Montarea lui Frunză a fost concepută, încă de acasă, astfel încât „să spargă” limitele incintei reprezentării scenice, să angajeze exteriorul teatrului și spațiul dinafară și să implice „acum și aici”, în fel și chip, publicul. Un demers de a face ca teatrul să coincidă cu ambianța reală și bălciul lumii să intre în scenă.

Reprezentăția din orașul de pe malul Dunării a extins și a pontențat acest cadru. S-a desfășurat într-o seară caldă de septembrie, în aer liber, sub bolta stelelor, într-o grădină-cinematograf de vară, părăsită, dezafectată, ruinată. Mai mult: unele scene s-au folosit și de strada rău pavată (sub ochii uimiți ai vecinilor și spre stupefacția trecătorilor care, fără voia lor deveneau și actanți).

Și tot din stradă pătrunde (până în mijlocul zonei delimitate de gradene) un automobil cu număr de Budapesta... Condițiile neobișnuite și foarte grele ale ineditiei reprezentației biciuiau nervii, energia, voința de adaptare și improvizație a interpreților, și toate acestea făceau ca momentul spectacular să capete un impact, ba chiar o magie aparte.

Piesa lui Egressy ne poartă într-un târg (cu numele fictiv) Irg Ancz, ca și pierdut în pusta maghiară. Principalul loc al acțiunii e bufetul ținut de Lajos și fiica sa, Fundă. Aici își fac veacul – între agonie și agitație sterilă – Sfecă, fost polițist; Clamă, ratatul mai multor ocupații funambulești, căutat insistent de nevasta veșnic pe patru cărări; Satana, un amărât tot timpul beat, aparent cu gândul la fetița și soția care l-au părăsit; de asemenea: un Preot ce s-a visat de fapt fotbalist. Observați că cei mai mulți eroi au doar porecle și că sunt fixați iremediabil într-un trecut întunecat de ratare. Regăsim o atmosferă familiară celor ce cunosc Ungaria profundă, dar semnificativă pentru o stare de dezabuzare și letargie binecunoscută și nouă. Toți obișnuții casei par a fi marcați de lipsa de orizont, obsesia eșecului, idei fixe fanteziste, nefericirea iscând accese de violență de nebănuite. Dar mai toți visează la o rezolvare care să dea un sens prezentului și viitorului. Și asemeni celor trei surori ale lui Cehov, care doreau să trăiască la Moscova – eroii noștri nutresc gândul unei fugi salvatoare la Budapesta.

Și iată-l pe străinul nimerit în această margine de lume, un intelectual cu veleități de eseist, numit Poreclă, trezind pentru câteva zile fiorul iubirii împărtășite cu Fundă (tânăra mereu hărțuită de zănaticul Sfecă) și, mai ales, vorbindu-le tuturor despre visul lui de a evada în... Portugalia.

Și iată-le pe toate aceste ființe „gârbovite, împotmolite, descompuse” molipsindu-se de febra unei atari plecări. Dar ce ar fi, aici, Portugalia?

Țara de la limita vestică a Europei este evocată de Poreclă ca pământul unui popor care, respingând nostalgia trecutului, își trăiește frumos viețile și clipele. Un popor pentru care chiar și faimoasa stare de „saudad”, singurătate, dor, aspirație

Gabriela DEL PUPO și George COSTIN în *Portugalia* de Zoltán Egressi

fără saț, ca și contemplarea imensității oceanului sub bolta cerului nu naște în suflete spaima de neant, angoasa metafizică. Portugalia reprezintă astfel, altceva decât un reper geografic și altceva decât Spania căpșunarilor noștri. Devine un ideal al altei vieți, în care omul se poate împlini sufletește, devine un simbol, fie el și unul terestru, pe orizontală, al aspirației spre înalt spiritual și moral. O năzuință pe care, iată, o pot avea și reprezentanții „mundanului imund”, ai „barbariei interioare” (ca să folosesc o expresie a filosofului francez François Mattei), o năzuință care se transmite ca o vrajă, tuturor (Frunză are ideea ingenioasă de a-i face să o dea pe *fado*-uri, într-o portugheză de „baltă”, pe mai mulți dintre eroi).

Dar nu vă avântați prea tare către o lumină optimistă. Artiști ai erei postmoderne, dramaturgul și directorul de scenă știu că speranța moare în zori, că aripile se frâng repede și asistăm în cele din urmă la o telenovelă care se desumflă. Montarea se încheie cu o triumfală paradă de modă grotescă, prezentată în aceeași portugheză stâlcită în care personajele devin manechine și poartă costume fanteziste, funambulești, făcute din materiale reciclabile, și trebuie spus că scenografa Adriana Grand se întrece pe sine în realizarea, prin aglomerare de obiecte, a atmosferei (cârciuma amărâtă cu fețe de masă în carouri, cu un Christ de tablă pictat, cu un tonomat ce pornește chiar un *Ave Maria* doar când e lovit cu piciorul). Și aceeași Adriana Grand nu se dezice când concepe costumele fabulos fanteziste făcute din peturi, folii de plastic, cutii menajere și alte reciclabile. Cel mai mare merit al acestui regal solicitant vizual și cu o plastică și dinamică în continuă

metamorfoză e performanța de a ne face să râdem la ceea ce este de plâns. Cu alte cuvinte, refuzul separării genului comic și caricatural de cel dramatic; probarea compatibilității dintre viziunea reductivă, satirică, ironică, parodică și cea comprehensivă; dezvoltarea ideii de conștiință chiar și într-o năclăială de urât, grotesc, kitsch, limbaj trivial.

Regăsim talentul lui Frunză de a elabora o estetică teatrală care e deopotrivă adecvată organic textului și originală – inspirată, ingenioasă. Stilistica *Portugaliei* alternează registrul realismului cu sugestia fantasmaticului abisal; mixează teatrul cu proiecțiile filmate ori imagini TV cu telenovele și cu lirismul amar și patetic al fado-ului (muzica e semnată de Tibor Cari) și totul e ridicat apoi la puterea unei teatralități cu trimiteri metaforice și cu valori poetice aparte. O performanță realizată printr-o excepțională îndrumare a actorilor către apariții de un burlesc hazliu, și apoi, prin contrast, către un joc rafinat, captivant în primul rând prin trăire; dar captivant, de asemenea, prin alunecarea pe un larg registru de stări, contraste ale dialogului și ale mișcării, gaguri ingenioase și ritmuri dintre cele mai variate. Cum s-a mai scris, Victor Ioan Frunză „deschide drum actorilor spre personaj și spre ei înșiși”.

Toți actorii atrag și amuză prin surpriza aparițiilor de un comic grotesc, se fac remarcă prin adevăr psihologic și emoționează prin accente de tristețe și suferință. Și chiar puternic marcat de burlesc – jocul lor se încarcă de ambiguitate și adâncime. Cu toții, fără excepție, merită lăudați – atât pentru performanțele individuale, cât și relația de echipă. George Costin captează prin firescul cu care descinde într-un univers ce îi e nefamiliar și ostil, prin crezul în ...Portugalia și prin redimensionarea prozaică din final. Este extraordinar cum reușește Ioan Codrea (*Satana*, de fapt omul unei rele conștiințe, care și atrage prima) să stea pe scaun 2 ore, într-o stare de prostrație, absent, deprimat, abulic, cu privirea albastră spre pahar și... neant – fără a fi nicio clipă, același. Valeriu Doran interpretează un *Lajos* fără orizont, ce dezvoltă un bogat registru de griji, regrete și temeri, rămânând profund omenos.

Mi-a plăcut mult *Preotul* lui Ionuț Mateescu, actorul care are haz și nerv a fost, rând pe rând, nostim și histrionic, convingător în mărturisirea propriilor îndoieli și impresionant în recunoașterea oricărui om de a crede în Dumnezeu.

Excelentă prin plasticitate, mobilitate, energie și aplomb este și Inna Andriucă. Sorin Miron face expresivă agitația inefficientă, fantezia sterilă, incapacitatea de a se fixa pe un țel anume și un loc anume a lui *Clamă*. Ovidiu Mihăiță dă pregnanță inconsistenței și caracterului fantast al polițistului decăzut. Remacabilă pe date de autenticitate și credibilitate este și Gabriela Del Pupo, care dă pregnanță scenică vieții lui *Fundă* – între rutină, hărțuiala la care e supusă de bețivi și visul iubirii imposibile. O bună impresie produce și Ariana Presan.

Un spectacol puternic și captivant, cu o stilistică expresivă și complexă, cu stări copleșitoare între realism frust și fantasmatic, cu ritmuri variate subtil și cu un special echilibru între burlesc și omenesc, comic și tragic, vid existențial și sens uman rezistent – în ciuda tuturor intemperțiilor.

Teatrul Municipal Baia Mare – Portugalia de Egressy Zoltán. În românește de Dereka Csuros. Direcția de scenă: Victor Ioan Frunză. Decoruri și costume: Adriana Grand. Muzica: Tibor Cari. Cu: Gabriela Del Pupo/Gabriela Chirilă (*Fundă*), George Costin (*Poreclă*), Valeriu Doran (*Lajos, buticar*), Ovidiu Mihăiță (*Sfeclă*), Ionuț Mateescu (*Preotul*), Sorin Miron (*Clamă*), Nina Andriucă (*Jucika*), Ioan Codrea (*Satana*), Ariana Presan (*Soția*).